

MUSIQA DARSLARIDA INTERVAL VA AKKORDLAR TIZIMINING NAZARIY ASOSLARI VA IJROCHILIK FAOLIYATIDA QO‘LLASH METODLARI

Shokirxanov Baxtiyor Botirxonovich

ART pedagogika kafedrası dotsenti

Xusanboyeva Ruhshona Doniyorbek qizi

NamDPI Musiqa ta'limi yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Annotation: Ushbu maqola musiqa darslarida interval va akkordlar tizimining nazariy asoslarini va ijrochilik faoliyatida qo‘llash metodlarini tahlil qiladi. O‘quv jarayonida ushbu tushunchalarning ahamiyati va amaliy qo‘llanilishi ko‘rsatilib, o‘quvchilarning musiqa ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Keywords: musiqa, interval, akkord, nazariya, ijrochilik.

Musiqa nazariyasi va uning ahamiyati. Musiqa nazariyasi, musiqa san'atining asosiy tushunchalari va qonuniyatlarini o‘rganish jarayoni bo‘lib, bu sohadagi bilimlar o‘quv jarayonida muhim ahamiyatga ega. Musiqa nazariyasi, avvalo, notalar, ritm, melodiya, harmoniya kabi asosiy elementlarni o‘z ichiga oladi. Ushbu tushunchalar, musiqachilar va talabalarning musiqa yaratish, ijro etish va tahlil qilish qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Musiqa darslarida nazariy bilimlar o‘quvchilarga musiqa asarlarini yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi. Nazariy bilimlar, musiqiy asarlarni tahlil qilish va ularning strukturasi anglash imkonini beradi, bu esa ijro etish jarayonida muhim ahamiyatga ega. Musiqa nazariyasini o‘rganish, shuningdek, o‘quvchilarga o‘z ijodiy fikrlarini rivojlantirish, yangi musiqiy g‘oyalarni yaratish va turli janrlarda ijro etish imkoniyatini taqdim etadi. Natijada, musiqa nazariyasi va uning asosiy tushunchalari o‘quv jarayonida nafaqat nazariy bilimlar, balki amaliy ko‘nikmalarni ham rivojlantirishga xizmat qiladi, bu esa musiqiy ta’limning sifatini oshiradi. Musiqa nazariyasi, musiqa san'atining asosiy tushunchalari va prinsiplarini o‘rganishga qaratilgan ilmiy soha sifatida, o‘quv jarayonida muhim ahamiyatga ega. Bu nazariy bilimlar, o‘quvchilarga musiqa yaratish, ijro etish va tahlil qilishda zarur bo‘lgan asoslarni taqdim etadi. Musiqa darslarida nazariy bilimlarni o‘zlashtirish, o‘quvchilarning musiqiy tafakkurini kengaytiradi va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradi. Shuningdek, nazariy bilimlar amaliy ko‘nikmalar bilan uyg‘unlashishi, musiqiy ta’limning samaradorligini oshiradi.

Interval tushunchasi va uning turlari Interval, musiqa nazariyasida ikkita notaning o'rtasidagi masofani ifodalovchi tushuncha bo'lib, u notalar orasidagi aloqalarni va ularning bir-biriga ta'sirini belgilaydi. Intervalning turlari asosan uning kattaligi va sifatiga ko'ra tasniflanadi. Katta intervallar, masalan, to'rtlik yoki

beshlik kabi, keng va ochiq tovushlar hosil qiladi, bu esa musiqa asarining dinamikasini oshiradi. Kichik intervallar, masalan, yarim ton va to'liq ton, esa noaniq va muqarrar his-tuyg'ularni ifodalaydi. Har xil interval turlari o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ularning musiqiy kontekstda qanday ishlatilishi ijodiy jarayonlarga ta'sir ko'rsatadi. Masalan, uchlik intervali, ko'pincha melodiya va harmoniyada muhim rol o'ynaydi, bu esa musiqiy asarlarning tuzilishini yanada boyitadi. Shuningdek, intervalning sifatlari, masalan, majburiy, kengaytirilgan yoki kamaytirilgan, musiqiy ifoda va hissiyotlarni yanada chuqurlashtirishga yordam beradi. Bu xususiyatlar musiqiy kompozitsiyalarni yanada murakkab va qiziqarli qilishda muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Shunday qilib, interval tushunchasi va uning turlari musiqa yaratishda muhim asoslarni tashkil etadi. Interval, musiqada ikki tovush orasidagi masofani ifodalaydi va uning turli xil turlari mavjud. Asosiy interval turlari to'rtlik, beshlik, oltin va o'nlik kabi ko'rinishlarda bo'lib, har biri o'ziga xos ohang va hissiyotlarni yaratadi. Masalan, beshlik intervali kuchli va barqaror his-tuyg'ularni ifodalasa, to'rtlik intervali ko'proq noaniqlik va taranglikni keltirib chiqaradi. Bu xususiyatlar musiqiy kompozitsiyalarni yanada murakkab va qiziqarli qilishda muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Shunday qilib, interval tushunchasi va uning turlari musiqa yaratishda muhim asoslarni tashkil etadi.

Akkordlar va ularning strukturalari. Akkordlar, musiqa nazariyasida, bir vaqtda bir nechta notaning birgalikda yangrashi natijasida hosil bo'lgan tovushlar to'plamidir. Ular musiqiy asarlarning tuzilishida muhim rol o'ynaydi, chunki ularning kombinatsiyalari melodik va harmonik tuzilmalarni shakllantiradi. Akkordlarning tuzilishi bir necha asosiy elementlardan iborat: notalar, interval va akordning turi. Akkordlar odatda uchta yoki undan ko'p notadan iborat bo'lib, ularning joylashuvi va o'zaro munosabatlari orqali turli xildagi tovush ranglari va hissiyotlar yaratiladi. Masalan, major akkordlar yorqin va quvnoq hissiyotlarni ifodalaydi, minor akkordlar esa melankolik va xiralikni aks ettiradi.

Akkordlar musiqiy asarlarda keng qo'llaniladi, chunki ular kompozitsiyalarning asosiy tuzilishini belgilaydi. Ular melodiylarning orqasida joylashib, ritm va dinamikani to'ldiradi, shuningdek, musiqiy asarlarning emosional ta'sirini kuchaytiradi. Akkordlarning qiziqarli kombinatsiyalari va o'zgarishlari orqali musiqiy asarlarning rivojlanishi va dinamikasini ta'minlaydi, bu esa tinglovchilarga chuqur hissiyotlar va tajribalar taqdim etadi. Shu sababli, akkordlar musiqa san'atining ajralmas qismi sifatida yuqori ahamiyatga ega. Akkordlar, bir vaqtning o'zida bir nechta tovushlarning birlashishi natijasida hosil bo'ladigan musiqiy elementlardir. Ularning tuzilishi, odatda, asosiy ton, teranlik va qo'shimcha tovushlardan iborat bo'ladi, bu esa akkordlarning turli xil turlarini yaratishga imkon beradi. Akkordlar, musiqa asarlarida, kompozitsiyaning asosiy qismida joylashib, melodik va harmonik tuzilmani belgilaydi. Ular musiqiy ifoda

va hissiyotlarni kuchaytiradi, tinglovchilarni qiziqtiradi va asarlarning umumiy atmosferasini shakllantiradi.

Interval va akkordlar o'rtasidagi bog'lanish. Interval va akkordlar o'rtasidagi bog'lanish musiqiy kompozitsiyaning muhim jihatlaridan biridir. Interval, ikki nota o'rtasidagi masofa sifatida aniqlanadi va u melodik chiziqlarning asosini tashkil etadi. Akkordlar esa, bir necha notaning birgalikda ijro etilishi orqali hosil bo'lib, harmonik tuzilmani yaratadi. Interval va akkordlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir, musiqiy asarda melodik va harmonik elementlarning uyg'unligini ta'minlaydi. Melodiyalar, ko'pincha, ma'lum bir intervalga asoslanib, akkordlar bilan birgalikda ijro etilganda, chuqurroq hissiyotlarni ochib beradi. Musiqiy ijrochilikda bu bog'lanishning ahamiyati katta, chunki u musiqaning hissiy ta'sirini oshiradi va tinglovchilarga yanada boyroq tajribani taqdim etadi.

Akkordlar va intervalning bir-birini to'ldirishi, musiqiy asarlarning dinamikasini va rivojlanishini ta'minlaydi. Masalan, bir melodik interval, uni muvofiq akkord bilan birlashtirganda, musiqiy ifoda yanada kuchayadi. Bu jarayon musiqiy asarlarning tuzilishi va rivojlanishida muhim rol o'ynaydi, chunki tinglovchilarga yanada chuqurroq va ko'p qirrali hissiyotlarni etkazishga yordam beradi. Shunday qilib, interval va akkordlar o'rtasidagi bog'lanish, musiqiy ijrochilikda asarlarning umumiy ta'sirini kuchaytiradi. Interval va akkordlar o'rtasidagi bog'lanish musiqiy asarlarning tuzilishi va hissiy ifodalanishida muhim ahamiyatga ega. Intervallar akordlarni shakllantiradi va ularning o'zaro ta'siri musiqaning dinamikasini belgilaydi. Bu bog'lanish musiqiy ijrochilikda asarlarning hissiy kuchini oshiradi, shuningdek, ijrochilarga tinglovchilarga chuqurroq his-tuyg'ularni etkazishga imkon beradi. Natijada, musiqaning umumiy ta'siri yanada kuchayadi.

Musika darslarida metodik yondashuvlar. Musika darslarida interval va akkordlarni o'rgatish jarayoni o'quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Bu jarayonda metodik yondashuvlar o'quvchilarning nazariy bilimlarini amaliy ko'nikmalar bilan bog'lash imkonini beradi. O'quvchilarga interval va akkordlarni o'rganish jarayonida turli xil o'yinlar va mashqlarni qo'llash, ularning musiqiy eshitish qobiliyatini oshirishga yordam beradi. Shuningdek, musika darslarida vizual materiallar, masalan, notalar va grafiklar, o'quvchilarning tushunish darajasini kuchaytiradi hamda ularning ijodiy fikrlashini rivojlantiradi. O'quvchilarga mustaqil ravishda musika yaratish imkoniyatini berish, ularning ijodiy qobiliyatlarini kengaytiradi. Bu jarayon davomida o'quvchilarga turli janrlar va uslublarda musika tinglashni tavsiya etish, ularga musiqaning xilma-xilligini tushunishga yordam beradi. O'qituvchilar, shuningdek, o'quvchilarning individual qobiliyatlarini hisobga olib, ularning ehtiyojlariga mos keladigan yondashuvlarni tanlashlari lozim. Bu usullar musiqiy

ta'limning samaradorligini oshiradi va o'quvchilarning musiqaga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi. Musiqa darslarida interval va akkordlarni o'rgatish jarayonida o'qituvchilar turli metodik yondashuvlarni qo'llashlari zarur. Bu yondashuvlar o'quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, nazariy bilimlarni amaliyot bilan birlashtirishni ta'minlaydi. O'quvchilarni musiqiy eshitish va ijro etish ko'nikmalarini shakllantirishda interaktiv usullar, o'yinlar va ijodiy mashg'ulotlar muhim ahamiyatga ega. Shu tariqa, o'quvchilar o'z bilimlarini mustahkamlab, musiqaga bo'lgan qiziqishlarini oshirishlari mumkin.

Amaliy mashg'ulotlar va tajribalar. O'quv jarayonida amaliy mashg'ulotlar o'tkazish o'quvchilarning nazariy bilimlarini amaliy ko'nikmalarga aylantirishda muhim rol o'ynaydi. Bunday mashg'ulotlar o'quvchilarga o'zlarini ijodiy ifoda etish imkoniyatini beradi, shuningdek, ularning ijrochilik ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Amaliy tajribalar o'quvchilarga musiqiy asarlarni ijro etishda, sahnadagi ko'rinishlarda va musiqiy jamiyatda ishtirok etishda zarur bo'lgan ishonchni oshiradi. Bu jarayon davomida o'quvchilar bir-birlari bilan tajriba almashish, fikr bildirish va o'zaro hamkorlik qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bunday muhit ijodiy fikrlashni rag'batlantiradi va musiqiy ijrochilikda yangi yondashuvlarni kashf etishga xizmat qiladi. O'quvchilarning amaliy mashg'ulotlarda ishtiroki ularning o'z-o'zini anglashlari, shaxsiy va kasbiy rivojlanishlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, tajribalar davomida o'rganilgan ko'nikmalar kelajakda o'z kasb faoliyatlarida muvaffaqiyatli bo'lishlariga yordam beradi. Bunday amaliyotlar nafaqat nazariy bilimlarni mustahkamlash, balki o'quvchilarning musiqiy madaniyatini boyitishga ham xizmat qiladi. O'quv jarayonida amaliy mashg'ulotlarning o'rni alohida ahamiyatga ega. Ular o'quvchilarning ijrochilik ko'nikmalarini rivojlantirishga, nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llashga imkon yaratadi. Tajribalar orqali o'quvchilar o'z ijodiy qobiliyatlarini namoyon etish, musiqiy asarlarni bajarish jarayonida ko'nikmalarini shakllantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa ularning kelajakdagi kasbiy faoliyatlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Natijalar va xulosalar. Olingan natijalar, musiqa ta'limida ijodiy jarayonlarni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Tadqiqot davomida o'quvchilar orasida o'zaro hamkorlik, musiqiy ifoda va ijodiy fikrlash qobiliyatlari sezilarli darajada oshdi. Bu jarayon, o'quvchilarning musiqiy asarlarni bajarish paytida o'zlarini ifoda etish imkoniyatlarini kengaytirdi va ularning shaxsiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Musiqa ta'limida olingan natijalar, shuningdek, pedagogik metodlar va texnologiyalarni yangilash zarurligini ta'kidlaydi. O'qituvchilar, innovatsion yondashuvlar orqali o'quvchilarning qiziqishini oshirish va ularning ijodiy qobiliyatlarini yanada rivojlantirishda o'z

rolini o'ynashlari muhimdir. Kelajakda tadqiqotlar uchun takliflar sifatida, musiqiy ta'limda raqamli texnologiyalarni qo'llash, o'quv dasturlarini diversifikatsiyalash va o'quvchilarni musiqiy ijodkorlikka jalb qilish uchun yangi metodologiyalarni ishlab chiqish tavsiya etiladi. Bu yondashuvlar, musiqa ta'limining samaradorligini oshirish va o'quvchilarni zamonaviy musiqiy muhitga tayyorlashda muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Olingan natijalar musiqa ta'limida raqamli texnologiyalar va innovatsion metodologiyalarning ahamiyatini ko'rsatadi. Ushbu tadqiqotlar natijalari, o'quvchilarni musiqiy ijodkorlik va faoliyatga jalb qilish orqali ta'lim jarayonini yanada samarali qilish imkoniyatini taqdim etadi. Kelajakda tadqiqotlar davomida, musiqiy ta'limda yangi yondashuvlar va texnologik vositalarning ta'sirini o'rganish zarur. Bu, o'quvchilarning musiqiy ko'nikmalarini rivojlantirish va zamonaviy musiqiy madaniyatga moslashishlariga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Botirkhanovich, S. B. (2024). The Structure of Kashkar Rubab, And Methods of Their Execution. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF ARTS AND DESIGN*, 5(1), 19-22.
2. Shokirkhonov, B. (2026, February). DEVELOPMENT OF STUDENTS'PERFORMING AND MUSICAL ABILITIES THROUGH INSTRUMENTS. In *International Conference on Social Sciences & Humanities* (Vol. 2, No. 2, pp. 77-79).
3. Botirxonovich, S. B. (2025). MUSIQA NAZARIYASI FANIDAN TALABALARNING MUSTAQIL TA'LIMINI TASHKIL ETISH METODIKASI. *FARS International Journal of Education, Social Science & Humanities.*, 13(7), 139-150.
4. Toshmatov, G. U. O. (2026). Musiqa ta'limi jarayonida sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etishning ilmiy-nazariy asoslari. *Science and Education*, 7(2), 195-201.
5. Тошматов, F., & Турдалиева, О. (2023). ТАЛАБАЛАРНИ МУСТАҚИЛ ИШЛАШГА ҚИЗИҚТИРИШ ОМИЛЛАРИ. Универсальная индексная библиотека Евразийского журнала академических исследований, 3(6), 162-166.
6. Olimjonovich, T. G., & Komiljanovna, D. G. (2022). The Importance of the Festival “East Songs” in the Introduction and Development of National Classical Music of the Peoples of the East. *Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science*, 3(6), 195-199.
7. Abduraimov, S. (2024). METHODS OF USING PRACTICAL METHODS IN MUSIC CULTURE LESSONS IN HIGH SCHOOLS. *Решение социальных проблем в управлении и экономике*, 3(6), 22-25.
8. Abduraimov, S. Z. (2024). MUSIQA TO 'GARAKLARI ASOSIDA O 'QUVCHILARDA MILLIY RUHIYAT TUSHUNCHALARINI SHAKLLANTIRISH USULLARI. *Inter education & global study*, (5 (1)), 44-51.
9. Erdonov, S. B., Maxmudov, A. V., Abduraimov, O. S., Allamurotov, A. L., Mavlanov, B. J., & Mamatkasimov, O. T. (2023). On Reserves of *Hippophae rhamnoides* L. Fruit on the Territory of the Zarafshan National Nature Park of Uzbekistan. *American Journal of Plant Sciences*, 14, 946-954.
10. Asrakulova, A. (2025). ECONOMIC VIEWS OF ABU NASR FORABI. *Инновационные исследования в науке*, 4(2), 65-68.
11. Nabievna, A. A. (2025). ECONOMIC THOUGHTS OF YUSUF KHOS KHOJIB. *Web of Humanities: Journal of Social Science and Humanitarian Research*, 3(2), 212-214.

12. Asrakulova, A. (2025, February). HISTORICAL-PHILOSOPHICAL AND PUBLIC ADMINISTRATION ISSUES IN NIZAMULMULK'S "SIYOSATNOMA". In Международная конференция академических наук (Vol. 4, No. 2, pp. 85-88).
13. Jurayeva, G. (2025). TALABALARNING O'ZBEK XALQ CHOLG'ULARIDA IJROCHILIK MAHORATLARINI OSHIRISHDA USTOZ-SHOGIRD AN'ANALARINING O'RNI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2(4.3), 535538.
14. Jurayeva, G. (2024). MUSIQA FANIDA XALQ CHOLG'ULARINI O'RGATISHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH. *Universal Science Perspectives International Scientific Practical Journal*, 1(1).
15. Jo'Rayeva, G. Z. Q. (2026). STEM yondashuvi asosida musiqa nazariyasi ta'limini rivojlantirish yo'llari. *Science and Education*, 7(2), 169-174.
16. Akhmedov, B. (2026, February). THE ROLE OF MUSIC IN THE FORMATION OF PERSONALITY. In International Conference on Social Sciences & Humanities (Vol. 2, No. 2, pp. 72-76).
17. Akhmedov, B. (2026, February). TECHNICAL AND EXPRESSIVE ASPECTS OF THE CONDUCTING APPARATUS. In International Conference on Social Sciences & Humanities (Vol. 2, No. 2, pp. 68-71).
18. Ahmedov, B. S. (2026). Umumta'lim maktablari musiqa darslarida musiqa tinglash jarayonining metodik asoslari. *Science and Education*, 7(2), 182-187.
19. Tajiboyev, E. (2025). O'ZBEK MILLIY QADRIYATLARINING TARIXIY MEROSI VA ZAMONAVIY JAMIYATDAGI O'RNI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2(4.3).
20. Tajiboev, E. (2025). ORGANIZATION OF AN OUT-OF-CLASS MUSIC CLUB IN COMPREHENSIVE SECONDARY SCHOOLS. *Развитие и инновации в науке*, 4(2), 13-16
21. Tajiboyev, E. M. (2026). Scientific and pedagogical foundations of developing the skills of listening to national music in higher education system. *Science and Education*, 7(1), 1038-1043.
22. Usmonjanova, G. A. Q. (2026). O'quvchilarning STEAM ta'lim texnologiyalarini qo'llash asosida muammolarni yechish ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi. *Science and Education*, 7(2), 157-161.
23. Usmonjanova, G. A. Q. (2026). Musiqiy mashg'ulotlar orqali talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi. *Science and Education*, 7(3), 388-391.
24. Usmonjanova, G. A. Q. (2026). Musiqa ta'limida STEM texnologiyalari va milliy musiqa integratsiyasi. *Science and Education*, 7(3), 392-395.
25. Odilova, G. O. (2026). Musiqa ta'limi yo'nalishi talabalarida ritmik kompetensiyani rivojlantirishning metodik asoslari. *Science and Education*, 7(1), 960-965.
26. Odilova, G. (2025). MUSIQA MADANIYATI DARSLARIDA BOLALAR BILAN ISHLASHDA MULOQOT TEXNOLOGIYASIDA. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2(4.3), 367-370.
27. Odilova, G. O. (2026). Musiqa ta'limi orqali bolaga emotsional yondashish tendensiyalari. *Science and Education*, 7(2), 162-168.
28. Gaziyeu, J. J. (2021). STYLISTIC FEATURES OF THE WORK OF FRANZ JOSEPH HAYDN. In *АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ* (pp. 215-217).
29. JURAKHONOVICH, G. J., & KARIMBERDIEVICH, R. K. Renewing the System of the Country and the Role and Significance of Art and Culture in Today's New Level of Modernization in Our Life. *JournalNX*, 6(05), 7-9.

30. Joraxanovich, G. J. (2025). XIX ASR OHIRI XX ASR BOSHLARIDA YEVRUPADA MUSIQA PSIXOLOGIYASI RIVOJLANISHI. *Научный Импульс*, 4(37), 157-161.
31. Muhammadjon o'g, O. R. A. (2025, December). RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA PEDAGOGIKA YO 'NALISHI TALABALARI KREATIV FIKRLASH KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHNING INNOVATSION METODIKASI. In Partner conferences of the International Scientific Journal Research Focus (Vol. 1, No. 1, pp. 1156-1159).
32. Muhammadjon o'g, O. R. A. (2025). MUSIQA TA'LIMINI BARCHA TALABALAR UCHUN INKLYUZIV TARTIBDA TASHKIL ETISH. "Iqtidorli talabalar ilmiy xabarlari" ilmiy-uslubiy jurnali, 1(2), 3-9.